

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**Кафедра теорії та історії світової літератури
КУРСОВА РОБОТА**

з історії зарубіжної літератури
на тему: **КОНЦЕПТ КОХАННЯ В ОПОВІДАННЯХ ІСАБЕЛЬ АЛЬЄНДЕ**

Студентки 3 курсу групи Млі 06-21
напряму підготовки з історії зарубіжної літератури
спеціальності 035 Філологія
спеціалізація 035.051 Романські мови і літератури
освітньо-професійна програма Іспанська мова і література, друга
іноземна мова, переклад
Король Марії Михайлівни
Керівник доц. Куницька Ірина Валеріївна
Національна шкала _____

Кількість балів: _____

Оцінка: ЄКТС _____

Члени комісії _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТ ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНОГО ВИВЧЕННЯ	5
1.1. Поняття концепту в фахових дослідженнях	5
1.2. Сучасні підходи до типології концептів	9
1.3. Механізми реалізації концептів у художній літературі	12
Висновки до розділу 1	16
РОЗДІЛ 2. ШЛЯХИ ФУНКЦІОНУВАННЯ КОНЦЕПТУ «КОХАННЯ» У МАЛІЙ ПРОЗІ І. АЛЬЄНДЕ	17
2.1. Концептуальна структура малої прози І. Альєнде	17
2.2. Функційність концепту «кохання» у творах малої прози І. Альєнде	20
2.3. Засоби реалізації концепту «кохання» у малій прозі І. Альєнде	25
Висновки до розділу 2	31
ВИСНОВКИ	33
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	36

ВСТУП

Актуальність дослідження. Коло питань, пов'язане з коханням, здавна хвилювало людство. Підтвердженням цьому можуть слугувати численні твори, присвячені любовній тематиці й проблематиці. Уявлення людей про любов змінювалися протягом століть, і для кожної нової доби був характерним власний підхід до її зображення. Не є винятком і сучасність, де любов становить один із провідних мистецьких концептів.

Вагоме місце серед культурних феноменів посідає концепт «кохання», який визначається як комплекс буденних уявлень про почуття; його специфіка зумовлюється єдністю етнокультурного, соціокультурного та індивідуального досвіду мовця про сукупність певних емоцій. У сучасних лінгвістичних розвідках концепт «кохання» дістав лише фрагментарного висвітлення. У той же час, залишається не опрацьованим такий масив текстів, як творчість представників сучасної чилійської літератури, що дало б змогу простежити видозміну уявлень носіїв іспанської мови про кохання та визначити своєрідність трансформації цих уявлень на сучасному етапі мовного розвитку.

Об'єкт дослідження – концепт «любов» у іспанській мовній картині світу

Предмет дослідження – засоби вираження концепту «любов» у творах І. Альєнде.

Мета дослідження полягає у виявленні та аналізі закономірностей використання засобів вираження концепту «любов» у творах І. Альєнде.

Завдання дослідження:

- розглянути сучасні підходи до розуміння поняття «концепт»;
- проаналізувати поняття концептуальної та мовної картини світу;
- дослідити роль лінгвокультурних чинників у репрезентації концепту «любов» у творах І. Альєнде;
- виявити домінуючі характеристики реалізації концепту «любов» у творчості І. Альєнде.

У дослідженні використано такі загальнонаукові **методи**, як теоретичний та дискурсивний аналіз (для здійснення розгляду матеріалу дослідження в певному дискурсивному полі), спостереження, порівняння та синтез (для зіставлення та узагальнення наявних відомостей стосовно матеріалу дослідження), узагальнення наукових теорій (для визначення найоптимальнішого теоретичного підґрунтя дослідження). Також використано такі спеціальні методи: компонентний аналіз (для здійснення розгляду, контекстуальний аналіз (для здійснення розгляду одиниць, що виражають концепт любові в іспанській мові, в необхідних контекстах), компаративний аналіз (для здійснення порівняльного аналізу вираження концепту «любов»), інтерпретаційний метод (для здійснення розгляду всіх можливих варіантів інтерпретації значення одиниць, що виражають

концепт «любов») та аналіз концептосфери іспанської лінгвокультури (для визначення закономірності співвідношення індивідуального авторського вживання одиниць, що виражають концепт «любов», та їх відображення в лінгвокультурі, що є рідною для І. Альєнде).

Практичне значення дослідження полягає в можливості використання його матеріалів у подальших розвідках, присвячених заявленій проблемі.

Структура роботи зумовлена її метою та завданнями. Дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури.

РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТ ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНОГО ВИВЧЕННЯ

1.1. Поняття концепту в фахових дослідженнях

У сучасному мовознавстві наукову картину світу, під якою слід розуміти загально визнані апробовані наукові досягнення в тій чи іншій галузі знання, прийнято протиставляти мовній картині світу, що є сформованим у свідомості носія мови і відображеним у його мовленні комплексом уявлень про світ. Цей взаємозв'язок інспірований процесом концептуалізації навколишньої дійсності.

При цьому слід зазначити, що незважаючи на те, що термін «мовна картина світу», який вперше згаданий в авторському рукописі Л. Вітгенштейна і був потрактований автором як втілене в мові світорозуміння певного народу, до кінця минулого століття вже активно закріпився у працях різноманітних лінгвістичних шкіл. Наразі відсутнє уніфіковане визначення даного поняття, відтак, можна говорити лише про етап становлення та формування його обсягу, змістовної бази та можливості застосування у сфері сучасних гуманітарних наук [8].

Поява перших картин світу збігається за часом із завершенням еволюційного етапу і сягає корінням міфологічної свідомості архаїчного суспільства, у якому формувалася первинна модель світорозуміння. Аж до кінця ХІХ ст., ознаменованого періодом розквіту природничо-наукового знання та натурфілософських теорій, робилися спроби опанування картиною світу крізь призму філософських досліджень. Проте феномен картини світу у сучасному його розумінні став предметом пильної уваги мовознавців лише протягом останніх десятиліть [14].

М. Планк, як і Г. Герц, який уперше використав термін «картина світу», розуміли під цим словосполученням насамперед фізичну картину світу, в якій відображено реально чинні закони живої природи. При цьому Планк виділяв практичну картину світу, що формується людиною на основі власного досвіду уявлень про навколишню дійсність [9].

Крім досліджень картини світу в руслі наукової парадигми, це поняття згодом стало предметом досліджень з культурології та лінгвістичної семіотики. Особливість концептуалізації світового простору з мовної точки зору полягає у характерному лінгвоорієнтованому розчленуванні навколишньої дійсності, функційність якого продиктована різницею у сприйнятті світу представниками різних народів. Як відомо, методика відокремлення значень, як і методика сприйняття та усвідомлення світових процесів мають у різних мовах суттєві відмінності. Ця ідея зародилася на основі вчення В. Гумбольдта про «так звану внутрішню форму мови, згідно з якою кожен народ сприймає навколишню реальність через призму власної мови, що зрештою формує його мовну свідомість» [цит. за: 11, с. 8].

Теорія В. Гумбольдта стосовно впливу мовних норм на світосприйняття людини та її розумову діяльність мала безліч послідовників, серед яких були такі визначні мовознавці, як Г. Штейнталь, який уважав, що розвиток мислення індивіда формується під впливом чинників, інспірованих соціумом, або Д. Вітні, на думку якого кожній мові притаманні характерні суто для неї особливості, що виражаються у трансформації мисленнєвої діяльності, набутого досвіду та знання світу, сконцентрованих у межах мовної оболонки висловленої думки [13].

Подальший розвиток ідеї В. Гумбольдта набули серед представників американської школи лінгвістики, зокрема в теорії лінгвістичної відносності, сформульованій у 30-ті рр. минулого століття видатними американськими науковцями Е. Сепіром і Б. Ворфом, суть якої зводилася до того, що представники різних мовних спільнот по-різному сприймають навколишню дійсність. Світ постає перед людиною таким, яким вона бачить його крізь призму рідної мови. Саме мова формує свідомість і тип мислення людини, те, яким чином вона сприймає і пізнає навколишню дійсність. Явища природи не сприймаються людиною природним чином, а диктуються мовною системою [13].

Описана вище гіпотеза зазнавала критики з боку безлічі науковців, проте слід зазначити, що це була спроба впорядкувати мовне різноманіття крізь призму нових лінгвістичних знань про навколишній простір. Соратнику Е. Сепіра Б. Ворфу вдалося зрештою максимально точно сформулювати принцип лінгвістичної відносності, згідно з яким «подібні фізичні явища дозволяють створити подібну картину всесвіту лише за подібності чи співвідносності мовних систем» [12]. Інакше кажучи, гіпотеза Сепіра-Ворфа зводиться до постулату, згідно з яким мовна картина світу визначає цілісну картину світу кожного індивіда.

Не можна не відзначити, що численні лінгвістичні дослідження доводять незаперечний вплив рідної мови на процес пізнання світу її носіями. Проте автори теорії лінгвістичної відносності суттєво завищили першорядну роль мови у механізмі пізнання та освоєння світу.

Пізнавальна діяльність індивіда може здійснюватися не лише в мовному, але й у позамовному напрямку. Людина здатна сприймати і пізнавати навколишні предмети і явища, навіть якщо в її рідній мові відсутні лексичні одиниці, що номінують зазначені поняття (наприклад, нехарактерні для ареалу проживання індивіда явища природи, відтінки кольору, представники тваринного і рослинного світу). Подібні знання можуть бути засвоєні індивідом, абстрагованим від мовних форм.

Отже, можна дійти висновку стосовно того, що мова справляє лише частковий, а не всеосяжний вплив на пізнавальну діяльність людини, як це постулює принцип відносності Сепіра-Ворфа. В арсеналі будь-якого носія мови, крім вербальних, наявні й невербальні засоби концептуалізації навколишнього світу.

Згідно з думкою Б. Ворфа, наукова картина світу, разом із мовною, дозволяє здійснювати моделювання світового простору, будучи таким чином складовою «системи аналізу навколишнього світу» [30, с. 71]. Однак відмінність між ними полягає в тому, що наукова картина світу базується на наукових знаннях, тоді як мовна картина світу спирається на знання носіїв будь-якої мови. Таким чином, можна говорити про два типи свідомості – наукову і мовну.

Необхідно відзначити, що Б. Ворф зробив істотний внесок у розмежування понять наукової та мовної картин світу, виділивши їх характерні особливості. На думку науковця, мовні картини світу перевершують наукові з точки зору змісту, оскільки є давнішими, також вони відбивають сприйняття світу очима безлічі людей, тобто є поліцентричними. Наукові картини світу, навпаки, молодші, менш інформативні та моноцентричні [30].

Беззаперечна переконаність Б. Ворфа у превалюванні мовних картин світу над науковими привела його до неправильного висновку про те, що саме лінгвістичне сприйняття світу, а зовсім не об'єктивні наукові факти стимулюють процес здобуття нових наукових знань. На його думку, номінативне визначення будь-якого предмета чи явища переважає його змістовну складову.

Ідеї Сепіра-Ворфа знайшли своє продовження, зокрема, у роботах Л. Вайсгербера, який також вважав, що сприйняття об'єктивної реальності повністю обумовлене мовною свідомістю, що зумовлює самосвідомість народу [19].

У подальші роки вивченням внутрішньої форми мови займалася ціла низка науковців, таких як Ф. де Соссюр, який розробляв лінгвістичну концепцію специфіки та системного характеру мови; Й. Трір, автор теорії парадигматичного семантичного поля та компонентної семантики його одиниць; А. Вежбицька, що займалася дослідженнями з синтаксичної структури мови в руслі етнокультурного сприйняття навколишнього світу та ін.

Лише у ХХ ст. термін «картина світу» став предметом вивчення лінгвістів, які проводили свої дослідження з опорою на праці попередників (М. Планка, В. Гумбольдта, Е. Ейнштейна та ін.) та зробили суттєвий внесок у вивчення культурології та лінгвістичної семіотики. Сучасна лінгвістика бере за основу вивчення механізмів і специфічних характеристик концептуалізації світу за допомогою мови; проводяться дослідження засад концептуалізації світу представниками різних мовних груп. У межах семантичної науки наведено порівняльний опис семантичних полів, а також елементів мовних картин світу у різних мовах (Ю. Апресян, А. Вежбицька).

Слід зазначити, що вивчення мовної картини світу неможливе у відриві від цілого ряду антропоорієнтованих наук, таких як культурологія, міфологія, фольклор, психологія та ін., що дозволяють сукупно відобразити

світогляд окремо взятого народу. Так, у середині минулого століття семіотика почала звертатися до питання розуміння картини світу при дослідженні першорядних і другорядних систем моделювання мови, виходячи з розуміння того, що культура, як і всі її складові компоненти, як-от: поезія, проза, фольклор та ін., беруть активну участь у структуруванні, інакше кажучи, моделюванні світу людини [22].

1.2. Сучасні підходи до типології концептів

Сучасні лінгвістичні дослідження спрямовані як на вивчення цілісної мовної картини світу, так і на вивчення властивих окремо взятій мові специфічних концептів, насамперед системотвірних моделей у мовній та культурній свідомості індивіда (різне сприйняття кольорів, символіки, жестів тощо у різних культурах).

В кінці ХХ століття термін «концепт» став основним поняттям когнітивної лінгвістики. Його зміст варіюється в концепціях різних наукових шкіл і окремих науковців. Існують три провідні напрямки концептологічних студій – лінгвістичний, культурологічний та когнітивний.

Представники лінгвістичного напрямку концептологічних студій (Д. С. Лихачов, В. Н. Телія) подають трактування концепту як уявного утворення, що слугує для заміщення в мисленнєвому процесі невизначеної множинності однорідних предметів. Формування концепту, згідно думки представників зазначеного підходу, відбувається тоді, коли словникове значення слова контактує із індивідуальним досвідом людини, що інспірує, таким чином, здатність концепту до продукування різних асоціацій у різних людей.

Представниками культурологічного підходу (В. А. Маслова, Ю. С. Степанов) концепт визначається як чільне місце, що його посідає культура в ментальному світі людини. Концепт є мікромоделлю культури, породженою нею, відтак, він постає носієм екстралінгвістичної, прагматичної, себто позамовної інформації. Структура концепту формується всім тим, що робить його культурним фактом – вихідною формою (етимологією), історією, сучасними асоціаціями, оцінністю тощо. Культура, таким чином, постає сукупністю, утвореною певними концептами та зв'язками між ними. Водночас концепт здатний справляти вплив на культуру, оскільки він є соціальним із огляду на те, що не спроможний функціонувати за межами комунікації [28].

Науковцями, що представляють когнітивний підхід у концептологічних студіях (З. Д. Попова, Й. А. Стернін), концепт ототожнюється із розумовими явищами, будучи, на їхню думку, глобальною розумовою одиницею, квантом структурованого знання. Формування концептів відбувається в ході мислення, а сам концепт як феномен є інтернаціональним.

Нині вивчення мовної картини світу становить один із найбільш актуальних напрямів лінгвістичних досліджень. Цей термін позначає уявлення людини про навколишній реальний простір, мовну систематизацію навколишніх предметів і явищ, мовну реалізацію світового інформаційного простору.

Мовна концептуалізація світу є результатом пізнавального процесу сприйняття представником будь-якої мовної спільноти об'єктивного світу речей. Дослідники виходять із положення про те, що весь комплекс уявлень людини про навколишній світ, виражений через значення слів і словосполучень мови, носієм якої вона є, утворює цілісну модель світосприйняття та світовідчуття, що нав'язується всім носіям даної мови, оскільки певні уявлення, що є невід'ємними елементами картини світу, зафіксовані у значеннях певних слів, носять неочевидний характер. Таким чином, носій мови, що використовує слова та висловлювання з неявним змістом, мимоволі переймає закладене в них світорозуміння, тоді як використання слів і виразів, що містять категоричні твердження, здатне сформулювати у різних носіїв мови різні погляди на описувані предмети або явища, які згодом формують так звану мовну картину світу.

Сучасна лінгвістична наука виділяє суб'єктивістський та об'єктивістський підходи до вивчення поняття мовної картини світу. В основі суб'єктивістського підходу закладене розуміння того, що мовна картина світу є відбитком об'єктивної картини світу, пропущеним крізь призму суб'єктивної свідомості індивіда. Відповідно до цього підходу, в основі мовної картини світу лежать не об'єктивні, науково доведені відомості про світ, а суб'єктивні уявлення, думки і судження, які мають оцінний характер і часто є помилковими, а отже, позбавленими об'єктивності.

Об'єктивістський підхід не приписує мові чільну роль при формуванні мовної картини світу, він є лише формою для фіксації результатів розумово-пізнавальної діяльності людини. Сама мовна картина світу скерована на те, аби якнайточніше передати об'єктивний реальний світ без «домішків» суб'єктивістських суджень [13].

Під мовною картиною світу слід розуміти продукт свідомості індивіда, породжений внаслідок його розумової та мовної діяльності, де мова постає засобом вираження його уявлень про світ у витворених ним комунікативних актах. У цьому аспекті особливо виділяється метафора як один із найбільш ефективних способів продукування вторинних номінативних одиниць як шляху формування мовної картини світу [9].

Зауважимо, що мовна картина світу відбиває як особливості сприйняття дійсності нашими предками на попередніх етапах розвитку, так і принципи сприйняття дійсності нашими сучасниками, тобто можна говорити про те, що мовна картина світу постійно зазнає трансформації,

будучи відображенням мінливого світу, і не ідентична науковій картині світу.

Не викликає сумніву той факт, що поняття картини світу має особливе значення для сучасної лінгвістичної науки, проте наразі не має чіткого визначення, внаслідок чого вельми вільно трактується фахівцями різних наукових дисциплін, що, у свою чергу, перешкоджає виробленню узгодженого підходу до опису картини світу з точки зору різних наукових напрямів. У найзагальнішому вигляді під картиною світу прийнято розуміти структурований комплекс знань про навколишній світовий простір, породжений суспільною чи груповою свідомістю [15].

Якщо в основі когнітивної картини світу лежить безліч концептів, що утворюють концептосферу носіїв однієї й тієї ж мови, то мовна картина світу ґрунтується на мовних знаках, що становлять мовний семантичний простір.

1.3. Механізми реалізації концептів у художній літературі

Особливість мовної картини світу, опосередкованої мовними знаками, полягає в тому, що вона, на відміну від когнітивної картини світу, безпосередньо не впливає на розумову і пізнавальну діяльність людини, проте служить засобом вираження концептуального світу людини. Слід також зазначити, що мовна картина світу не бере прямої участі в членуванні навколишньої дійсності, а лише описує мовними засобами поділ світу, що здійснюється насправді на базі концептів, тобто завдяки первинній когнітивній картині світу [15].

Звертаючись до питання про структурні елементи мовної картини світу, слід наголосити на провідній ролі лексичних та фразеологічних номінативних засобів, що фіксують предмети та явища навколишнього простору. Окрім того, у мовній картині світу беруть активну участь метафори та різноманітні дискурсивні мовні інструменти.

У сучасній лінгвістиці докладно вивчається, але залишається спірним питання про побудову концептуальної картини світу, яка, будучи емпіричним відображенням дійсності, формується у свідомості людини з раннього віку та показує розуміння людиною світу та призначення у ньому.

Психічні процеси, такі як уявлення, уява, пам'ять, мислення, беруть участь у розвитку свідомості [1]. Мислення як вищий, нерозривно пов'язаний із мовленням пізнавальний процес, включає різні когнітивні дії, пов'язані з формуванням понять, вирішенням завдань, міркуванням, творчістю, навчанням, обробкою інформації. Науковці вважають, що мислення оперує окремими елементами думки, такими як слова або компоненти мови (Б. Ворф) [3; 4], образи (Е. Б. Тітченер), ідеї (Дж. Локк), судження (Дж. Андерсон), операції та поняття (Ж. Піаже).

Асоціація як когнітивний процес вивчається давно, але й досі судження стосовно неї є спірними. Поняття асоціація походить від теорій

таких науковців, як Р. Декарт, Б. Спіноза, Дж. Локк, Т. Гоббс, Г. В. Лейбніц, які вважали її нижчою формою людських психічних функцій, а саме уявленням. До вищих функцій вони відносили мислення та волю. Т. Гоббс висловив припущення, що запропоновані Аристотелем зв'язки образів за подібністю, контрастністю і безперервністю створюють асоціативну модель людського пізнання.

Дж. Локк уважав, що асоціація виникає на основі зовнішнього досвіду і є основою створення простих ідей у процесі набуття знань. Науковець звернув увагу на існування первинних асоціацій, незалежних від сприйняття, та вторинних, що виникають при сприйнятті ознак предмета [5].

К-Г. Юнг називає асоціації просто уявленням, бо мислення, на його думку, пов'язане з вирішенням нових для досвіду людини завдань або проблем, а також із формуванням понять. Дослідник указує на взаємозв'язок мислення та мовлення як «складного генетичного та структурного відношення тих та інших процесів» [6]. Л. С. Виготський вважає, що мислення бере участь у розв'язанні задачі чи проблеми на основі вже сформованого життєвого досвіду людини [7].

Поняття «асоціація» є психологічним терміном, що позначає зв'язок у свідомості індивіда між двома змістами у вигляді відчуттів, уявлень, думок. Це зв'язок одних образів через уявлення інших. У психології описані закони асоціації за принципом суміжності, частоти використання, розмаїття, послідовності та новизни. Існують чинники формування асоціацій, які виявлені А. Т. Брауном та сприяють виникненню конкретної асоціації, такі як сила вражень, їх новизна, особливості індивіда тощо [27].

У психолінгвістиці асоціації поділяються на парадигматичні – реакції, «що мають словесно-стимульний семантичний зв'язок», і синтагматичні – реакції, які мають зі словом-стимулом синтаксичний зв'язок. Такі асоціації «переважають у дітей та в осіб із розумовим недорозвиненням чи мнестико-інтелектуальним відставанням» [15, с. 73].

У лінгвістичних теоріях термін асоціація трактується як зв'язок між психічними явищами, при якому актуалізація (сприйняття, уявлення) одного з них спричиняє появу іншого. Зазначена модель знань є системою перетинів парадигматичних і синтагматичних зв'язків слова, яке має своє асоціативне поле, що складається з ядра та периферії. В асоціативних зв'язках слів відображені їх комунікативні та смислові параметри, що мають лінгвістичні та екстралінгвістичні особливості. Сукупність асоціативних полів різних слів утворює асоціативно-семантичну мережу тексту.

Якщо представники асоціаністської школи психології пояснювали дію психічних процесів у вигляді асоціації, то представники когнітивної школи принцип мислення пояснюють через когніції. Когнітивна система людини як складна ієрархічна структура включає різні процеси (відчуття, сприйняття, увага, уява, мислення і пам'ять), що беруть участь у обробці

сигналів, що надходять із зовнішнього світу. Сприйняття слова тісно пов'язане з його фонетичним та фонематичним розпізнаванням та з аналізом його складу [8], з аналізом його граматичного та семантичного значень, які зберігаються у ментальному лексиконі людини [9]. При сприйнятті слова у свідомості відбувається активація численних лексичних варіантів, подібних із цим словом [10], та його вибір для використання в мовленні.

Мовна здатність, згідно з Н. Хомським, є однією зі складових частин когнітивної системи [11]. На думку Ч. Осгуда, когнітивна система включає як лінгвістичну обробку сприйнятої інформації, так і нелінгвістичну одночасно, при цьому нелінгвістична обробка інформації первинна.

Згідно з Д. Ф. Воттом, існує глибока ментальна граматика, яка формується за допомогою двох каналів – нелінгвістичної та лінгвістичної обробки, що забезпечує формування когнітивних структур як у дитячому, так і в зрілому віці. На думку Ч. Осгуда, тісна взаємодія та паралельна робота цих структур та каналів пов'язана з використанням глибинної ментальної структури, яка за своєю природою семантична [12]. Останні дослідження підтверджують наявність лінгвістичних та нелінгвістичних чинників при сприйнятті інформації та творенні мови [13].

Мислення включає оцінку людиною самої себе в навколишньому світі та побудову картини світу як сукупності концептів. Мислення реалізується за допомогою концептів, що утворюють систему, конструювання якої відбувається ще на домовній стадії розвитку людини, а поява ментальних репрезентацій передуює появі концептів у її свідомості.

У процесі когніції сенсорні дані перетворюються у мозку як ментальні репрезентації (образи, речення, фрейми, скрипти, сценарії тощо) і утримуються в пам'яті людини [15]. Кожна з концептуальних схем містить внутрішньо пов'язану систему понять і постулює певні універсальні властивості світу [16].

Вищесказане дозволяє зробити висновок про те, що мовна картина світу, що є предметом дослідження описової лінгвістичної науки, здатна виступати в ролі інструмента в рамках вивчення первинної когнітивної когнітивної картини світу, іншими словами, концептосфери представників однієї мовної спільноти. При цьому слід акцентувати увагу на тому, що поняття мовної картини світу та концептосфери не є тотожними по відношенню один до одного, мовна картина світу здатна не повністю, а лише частково виражати сукупність концептів носіїв однієї мовної групи через мову як найбільш зручний та ефективний засіб вираження когнітивно-пізнавальної діяльності індивіда. Таким чином, мовна картина світу є вторинною по відношенню до первинної когнітивної картини світу, виступаючи в ролі вербального засобу виразного концептуальних полів людської свідомості.

Висновки до розділу 1

Мовна картина світу, що є предметом дослідження описової лінгвістичної науки, здатна виступати в ролі інструмента в рамках вивчення первинної когнітивної картини світу, іншими словами, концептосфери представників однієї мовної спільноти. При цьому слід акцентувати увагу на тому, що поняття мовної картини світу та концептосфери не є тотожними по відношенню один до одного, мовна картина світу здатна не повністю, а лише частково виражати сукупність концептів носіїв однієї мовної групи через мову як найбільш зручний та ефективний засіб вираження когнітивно-пізнавальної діяльності індивіда. Таким чином, мовна картина світу є вторинною по відношенню до первинної когнітивної картини світу, виступаючи в ролі вербального засобу виразного концептуальних полів людської свідомості.

Особливість концептуалізації світового простору з мовної точки зору полягає у характерному лінгвоорієнтованому розчленуванні навколишньої дійсності, функційність якого продиктована різницею у сприйнятті світу представниками різних народів. Як відомо, методика відокремлення значень, як і методика сприйняття та усвідомлення світових процесів мають у різних мовах суттєві відмінності.

Сучасні лінгвістичні дослідження спрямовані як на вивчення цілісної мовної картини світу, так і на вивчення властивих окремо взятій мові специфічних концептів, насамперед системотвірних моделей у мовній та культурній свідомості індивіда (різне сприйняття кольорів, символіки, жестів тощо у різних культурах).

РОЗДІЛ 2. ШЛЯХИ ФУНКЦІОНУВАННЯ КОНЦЕПТУ «КОХАННЯ» У МАЛІЙ ПРОЗІ І. АЛЬЄНДЕ

2.1. Концептуальна структура малої прози І. Альєнде

Оповідання Ісабель Альєнде містять іронічне переосмислення можливостей, притаманних взаємному порозумінню між представниками різних статей. Знову-таки відзначимо послугування письменницею характерним підзаголовком, що дозволяє цілком співмірно з модерним іронізмом відтворити історію порозуміння між закоханими – Ним та Нею. Зазначена історія виконує так само функцію авторського коментаря,

присвяченого взаємному зацікавленню чоловіка жінкою та жінки чоловіком.

Також у творі можна простежити ознаки прихованої іронічної полеміки з Ніцше та ніцшеанством. Винесена до епіграфу теза із «Так говорив Заратустра» виконує функцію основного морально-психологічного ключа оповідань І. Альєнде, що містить указівку на те, що й герої новели є ніцшеанцями.

Так, наприклад, Він демонструє у своїх внутрішніх монологіях сукупність різко негативних і навіть жіноненависницьких характеристик «бабів», що є «обмеженими», «дитинними», «сповненими самолюбства». Так само іронічним є й його первинне сприйняття дівчини, яку він зустрів на прогулянці. Натомість, Вона, формулюючи подумки виправдання перед Ним, що теж упав їй в око, для самозаспокоєння стверджує, що з'являється перед Ним лише тому, що має життєву потребу в прогулянках через хворобу, а не тому, що захотіла привернути Його увагу.

Оповідання І. Альєнде не лише послугування ідеями Ніцше, але й своєрідним ігровим їх осмисленням. Так, з одного боку, чоловік-герой твору часто вдається до використання та цитування антифеміністичних висловлювань німецького філософа, а з іншого, він не менш часто послуговується й ідеалістичними висловами Заратустри. Слід відзначити суттєву насиченість оповіді у творах І. Альєнде компонентами філософських міркувань, притаманних добі – розмов, «чоловічих» та «жіночих» голосів, дискусій, широко представлених у тогочасній пресі та художній літературі та присвячених антагонізму в смаках та культурному рівневі, характерним для представників чоловічої та жіночої статей.

Так, І. Альєнде делегує Йому право на виголошення популярного на той час закиду стосовно того, наскільки обмеженим є жіноче читання: «Leen el título del libro, luego el final y, finalmente, dos o tres cartas del medio. Esa escena donde él se confiesa. Sin embargo, esto es lo más importante en la vida para ellos. Para ellos no existen tendencias, ideas punteras, etc.» [8]. Спостерігаємо тут ознаки пародіювання І. Альєнде дискурсу соціологізму, представники якого тяжіли до абсолютизації власного соціологічного напрямку в літературі та висловлювали критику на адресу тих властивостей, що були характерними для жіночої белетристики.

Головна героїня оповідань І. Альєнде так само провадить інтелектуальну гру, проте її об'єктом постають уже феміністичні ідеї на зразок думки Саломе стосовно обмеженості подружжя, яке являє собою лише приховану форму власності: «Tener a alguien de una vez por todas, ver a alguien para siempre, tener la convicción de que ese alguien realmente nos pertenece y nada nos lo arrancará, ¡todo esto no aumenta el amor!» [8]. Попри це, так само авторитетним є для Неї й Заратустра Ніцше, оскільки вона міркує про можливість реалізації ідеального подружжя в майбутньому, із приходом ніцшеанської Надлюдни.

Фрази із філософського доробку Ніцше стають основою протистояння між чоловічою та жіночою природою у творі, своєрідними його лейтмотивами. Так, зокрема, у випадку, коли Вона надає високого значення словам Ніцше стосовно необхідності побороти людину, і, пристосовуючи зазначені слова до власної реальності, будує на їх основі віру в те, що їй вдасться успішно побороти хвороби, Він пригадує жіноненависницьку фразу Ніцше про батіг та жінку із прозорим натяком на застосування цього реманенту.

Саме тут, на наш погляд, і криється причина вибору І. Альєнде жанрового самовизначення твору. Саме комічна жанрова форма дозволяє здійснити «розігрування» цитат Ніцше та їхню подальшу дегероїзацію, деідеалізацію: «Sin saber si conoce a nuestro profeta de moda, por ejemplo, su "También roza a Zaratustra". No debes dejarte animar por él, porque en un lugar dice: "Si cruzas los límites de una mujer, no olvides el látigo"» [8]. Для відповіді на типові чоловічі власницькі забаганки Його Вона також послуговується можливостями різних висловів Ніцшевого Заратустри, які є настільки численними, що придатні практично для будь-якого випадку. Так, як відповідь на чергове невдоволення, висловлене Ним, Вона використовує таку фразу: «¡Tu idioma no es para mis oídos!».

Окрім демаскування, здійсненого у філософській та мовній інверсії, І. Альєнде також здійснюється й сюжетне демаскування жіночо-чоловічої опозиції. Після більш близького знайомства із дівчиною Він, будучи чужинцем, німцем, починає підсвідомо підлаштовувати під власні вподобання усі риси її поведінки та зовнішності, починаючи з вимови та закінчуючи особливою, не такою, як в інших жінок, емансипацією. Образ дівчини проходить у його свідомості цілий шлях трансформацій, результатом яких постає сприйняття коханої як ангела, чистого та непорочного.

У плані смислового роман закінчується, однак, інспірованою Ніцше грою, себто домінуванням «чоловічого» погляду і фальшивістю «жіночої» свободи. Хоча любов і взаєморозуміння статей означають для обох «розуміння», однак саме це «всезнання» дає Йому право (владу) бути іронічним. На бажання дівчини (стати «por algún hombre "superior" - Übermensch») Він відгукується: «Le prometí todo lo que quería» [8].

Центральна тема оповідань І. Альєнде пов'язана саме з переборенням людського в собі. На самому початку твору обидва герої просто бавляться словами Заратустри, намагаючись знайти у цій книзі Ніцше своєрідні афоризми для будь-якого випадку. Проте, пізнавши любов, і Він, і Вона починаються скореними, побореними, й обидва герої цілком погоджуються із таким статусом: «Ahora no hay futuro ni pasado para mí, sólo hay una cosa: ¡que lo amo!» [8]. Подібно до того, як автор видозмінив ніцшевого Заратустру, герой приборкав і змінив для себе жінку. В цьому найбільша іронія оповідання.

2.2. Функційність концепту «кохання» у творах малої прози І. Альєнде

Для оповідань І. Альєнде характерною постає наявність провідного проблемного та ідейно-тематичного стрижня, що цілком узгоджується із тогочасним рівнем розвитку феміністичних ідей, темою емансипації жінки в межах тогочасного соціуму. Чилійська літераторка власну філософсько-поетичну рефлексію будує навколо узагальненого образу «нової жінки», використовуючи цей образ у численних дихотоміях: у взаємозв'язках між жінкою та літературою, жінкою та історичним процесом, жінкою та чоловіком, жінкою та людською свідомістю, жінкою й матеріальним добробутом, жінкою і свободою, жінкою й національним характером.

У літературному доробку І. Альєнде слід відзначити своєрідність змалювання героїнь-емансипанток та їхніх стосунків скрізь призму бачення жінки, питомою для якої є наявність очевидно гуманістичних поглядів. Об'єктом роздумів чилійської літераторки часто ставала проблема несхожості між жіночим та чоловічим світосприйняттям. Порушенням проблем відношень між жінкою-письменницею та літературою, питань про свободу творчості, І. Альєнде вдалося наповнити модерну чилійську літературу галереєю жінок нового типу, які, попри тенденції доби, представляли не античність або середньовіччя, а сучасність.

Оповідання І. Альєнде являють собою масив текстів, заснований на специфічних рисах феміністичного дискурсу. В ньому очевидно простежується тяжіння письменниці до загальнонаціональної соборної концепції жіночого руху, що характеризувалася не лише тяжінням до утвердження необхідності змагання жінок за власні права, але й відзначалася утвердженням обов'язків, що жінки мають перед своєю нацією, народом, державою. Подібно до інших представниць зазначеної течії, І. Альєнде обстоювала особливе призначення, притаманне чилійській жінці, в чому її погляди відрізнялися від поглядів західноєвропейських феміністок, у яких акцент було здійснено на самоцінності особистості жінки, її правах розвиватися, бути вільною, виявляти себе у творчості.

Звернімо увагу на жанрове визначення, що було дане І. Альєнде. Авторка визначає власний твір як гумореску, себто, мається на увазі, що для цього твору характерними мають стати ознаки, пов'язані з комічним. Проте аналізований твір не характеризується комічною, жартівливою тональністю та сповненістю сюжету, якщо не вважати такими окремі поверхові судження на культурно-звичаєву тематику, виголошені лікарем-німцем на слов'янському матеріалі.

Зауважимо, що в формальному аспекті залучений до аналізу твір має значно більше спільних ознак із щоденником, сповіддю, есею. Саме до останнього жанрового визначення оповідання І. Альєнде, на нашу думку, постають найближчими, адже вони являє собою позавізуальну модифікацію

діалогу між двома статями, втіленими в межах узагальнених образів Його та Її. До жанрових доміант есею в аналізованому творі належить також наявність суб'єктивізму, філософського підходу в тлумаченні теми, композиційної довільності.

Оповідання І. Альєнде містять своєрідну реалізацію феміністичної ідеї. Вона реалізується крізь призму особливих тематичних складових, представлених розвитком жіноцтва як певного соціального прошарку, специфічністю жіночої свідомості, життєвим досвідом. Чилійська мисткиня втілює в аналізованому романі феміністичну ідею через гармонію між тілесним і духовним. Так, з одного боку в розглянутому творі наявне обстоювання права жінки отримувати освіту, з іншого ж боку, як можна домислити з фінальної фрази, вжитої в новелі, учасникам новелістичної дії, Йому та Їй, ідеться про створення гармонійного шлюбу, в основі якого закладатиметься взаєморозуміння та рівноправність між статями: «*Y entonces ella ya es mi destino: sus familiares ya lo saben, y ahora voy a tomar el té con ella*» [8].

Для узагальненого жіночого образу, репрезентованого в розглянутому творі І. Альєнде особовим займенником «Вона», притаманна статичність, прив'язаність до синхронного зрізу двадцятого століття. При цьому дія у оповіданнях І. Альєнде є динамічною. Її розвиток починається самотніми роздумами, продукованими двома незнайомцями, приналежними до протилежних статей, продовжується знайомством, що має випадковий характер, а завершується заручинами.

Так само динамізм притаманний і образів Його, себто чоловічої статі. Так, на початку твору його постать характеризується відчутною ворожістю до жіночої статі, що репрезентована в роздумах героя новели: «*¡No quiero tener nada que ver con mujeres, absolutamente ninguna! Estas personas son caprichosas, quisquillosas, llenas de amor propio <...> En su opinión, son limitadas, infantiles: ¿qué tengo que ver yo con ellos, con este mosaico de sentimientos? Sin embargo, uno es igual al otro.*» [8]. Проте із перебігом сюжету відбувається зміна агресивного тону висловлювань героя-чоловіка тоном лірично-сповідальним: «*¡Ahora ya sé que no tengo vida sin ella, que mi fuerza sin ella no es nada, que no puedo vivir sin ella!*» [8].

Відтак, можна стверджувати, що тоді як більшість європейських та американських письменниць-феміністок у своєму прагненні зрівняти суспільний статус жінки із чоловіком послуговувалися, в першу чергу, висуванням жіночих образів як основних у своїй творчості, в І. Альєнде феміністична поетика твору виражена у справжній рівноправності жінок та чоловіків. В оповіданнях І. Альєнде відсутня концептуальна вищість, притаманна жіночому образів. І Він, і Вона показані як люди, рівноправні між собою, чому підпорядковано й композиційну конструкцію твору, що побудований як зіставлення монологів-роздумів, виголошуваних представниками протилежних статей.

Оповідання І. Альєнде є цікавими й в ідейно-тематичному плані. У її творах наявна спроба письменниці здійснити погляд на жінку очима чоловіка. Нею вгадувалися та узагальнювалися погляди, притаманні чоловічій візії світу, зокрема, думки стосовно ролі та місця жінки в родині та соціумі.

Більше того, об'єктом дослідження, виконаного І. Альєнде, стала не просто чоловіча свідомість, а чоловіча свідомість, детермінована національною ідентифікацією. Так, Ним у романі є німець за національністю.

На нашу думку, такий вибір національності одного з двох головних героїв роману І. Альєнде не є випадковим. Це пов'язано із тим, що текст твору є рясно оздобленим цитатами із доробку мислителя-волюнтариста Фрідріха Ніцше, який, як відомо, є улюбленим філософом письменниці.

Наявність впливу ніцшеанської філософії на розвиток творчої особистості І. Альєнде, а також активну участь самої письменниці в адаптації філософських ідей Ніцше на чилійському ґрунті стверджується численними літературознавцями. Сама літераторка підтверджує зазначену гіпотезу у своєму епістолярії, стверджуючи, що багато в чому сформувалася як особистість саме під впливом ідей Ніцше.

В оповіданнях І. Альєнде роль носія ніцшеанських ідей відводиться Їй. Проте осмислення фрази, яка була винесена на початок твору в якості його епіграфу, зазнає еволюції, рушієм якої постає життєвий досвід.

Так, зокрема, протагоністкою постійно осмислюється власна хвороба, відтак, вона сприймає наведений у епіграфі вислів як нагадування щодо неминучості смерті: «El hombre es algo que hay que superar, dice Zaratustra. No lo sé, pero pienso mucho en esta frase y luego suelo decirme: "La muerte me alcanzará"» [8]. Подібні міркування, сповнені фаталізму, виглядають цілком співвідносними із провідними засадами ніцшеанської філософії, де смерть не має жодної сакральної ваги й постає єдино можливим завершенням життєвого шляху людини.

Проте, коли зустріч із Ним приносить Їй надію на те, що Вона виживе, фраза наповнюється цілком іншим значенням: «Un hombre, en verdad, algo que hay que superar. ¿Cómo dijo? "Seguro que superaremos esta enfermedad". Dijo esto con tanta amabilidad y sinceridad que le creo. Tengo que pensar en sus palabras una y otra vez. ¡Así que todavía puedo vivir! ¡Vive vive!...» [8].

І тут Вона розкриває вже іншу настанову філософії Ніцше: за будь-яку потребу в житті необхідно боротися, і лише той, хто докладає всіх зусиль у боротьбі за себе, гідний називатися людиною. Разом із подібними міркуваннями І. Альєнде актуалізує у свідомості своєї героїні висновки, яких, очевидно, дійшла й сама: викорінення та безжальної боротьби заслуговує в людині передусім стереотипна свідомість, і вихід за її межі дозволить повноцінно сформувати новий погляд на життя й оточуючий світ.

Проте окремі ніцшеанські твердження, наведені у творі «Так говорив Заратустра», постають джерелом полеміки в оповіданнях І. Альєнде. Зокрема, піддаються критиці слова героя твору німецького філософа, що відображають дискримінативне ставлення до жіноцтва, наприклад, фраза: «Як ідеш межи жінки, то не забудь батога». Причому, що характерно, висловлює незгоду з цим твердженням не Вона, а Він: «Ir, por ejemplo, hacia ella con un látigo, pararse frente a su tierna y tranquila criatura con un látigo, como ese conquistador de fieras frente a fieras que rechinan los dientes. No, Zaratustra, tu creador es un fenómeno fenomenal, pero aquí estaba fatalmente atado. Tal como son las cosas, así son las cosas, pero las mujeres son una raza tan amable, y cuando son inacabadas e inmaduras en más de un sentido, entonces sólo nosotros mismos tenemos la culpa de ello: sus amos y sus defensores» [8].

В оповіданнях І. Альєнде спостерігаємо достатньо розсудливе ставлення героя-чоловіка до теми емансипації жінки. Так, він характеризує жіночу емансипацію як гарну і лагідну, а жіночі бажання – як такі, що мають обов'язково збуватися. Герой роману І. Альєнде зауважує, що сучасна жінка здатна до прийняття самостійних рішень, і чинить їх без сумніву та упереджень. Він критикує вимоги тогочасного «доброго тону», підкреслюючи, що для жінки ухилення від їх дотримання є правильним рішенням. Він підкреслює, що жінка «es, de hecho, completamente inteligente y siguió siendo mujer a pesar de la emancipación» [8]. Утім, маємо усвідомлювати, що, очевидно, позиція німця-лікаря мала небагато спільного з думкою чоловічої (та й жіночої) частини тогочасного соціуму, проте в цьому випадку, швидше за все, саме такою хотіла бачити позицію чоловіків сама авторка новели.

І. Альєнде суттєво хвилюють проблеми, пов'язані з обмеженням свободи та самостійності жіноцтва: «Que difícil es para una mujer hoy en día ser una persona completa y libre, ser sólo para ella misma como esa flor, como esa estrella» [8]. Саме з цим пов'язане різко негативне ставлення героїні роману до самої перспективи одруження, думку про яке вона відкидає, оскільки сприймає його як несвободу. Проте її первинні погляди стосовно шлюбу з часом зазнають зміни внаслідок взаємної закоханості пари. Відтак, якщо дійсність стає на заваді здійснення планів героїнь творів І. Альєнде, можливості самостійного здобуття певного становища в суспільстві, їм усе-таки доводиться взяти шлюб.

Отже, до центру власних творчих міркувань в оповіданнях І. Альєнде виносить феміністичні ідеї, що до того в чилійській літературі практично не зазнавали осмислення. Її героїня провадить свої роздуми стосовно реалізації жінки насамперед на суспільному рівні, й опертям для цього вона має філософську концепцію Ф. Ніцше.

Передусім, на думку І. Альєнде, жінки, що є її сучасницями, повинні самостійно усвідомити власну ідентичність, здобути освіту. Роль

наступного кроку чилійська письменниця віддає гармонійному та рівноправному шлюбові.

2.3. Засоби реалізації концепту «кохання» у малій прозі І. Альєнде

Моделі є понятійною областю джерела мовного уявлення, елементи якої (сенси та поєднання слів) пов'язані різними семантичними відносинами і відносяться тільки до галузі джерела. Образна схема – категорія, найближча до змісту поняття «модель»; це семантична структура, навколо якої організується наш досвід, що відноситься до просторових образів і є частиною нашого досвіду на рівнях сприйняття, образності та структури подій [9].

Моделі та образні схеми концепту AMAR в оповіданнях І. Альєнде об'єднані нами у декілька груп та підгруп.

Група моделей САКРАЛЬНА, до якої входять дві тематичні підгрупи метафор: МІФОЛОГІЧНА та РЕЛІГІОМОРФНА. ДАР НЕБЕС, ЗЛО та ін.

Група моделей БІОМОРФНА складається з низки тематичних областей – ЗООМОРФНА, ФІТОМОРФНА та АНТРОПОМОРФНА. Їх когнітивним центром є уявлення про специфіку життєдіяльності біологічного організму.

Група моделей АНТРОПОМОРФНИЙ розглядається у зв'язку з іншими моделями. У моделі АНТРОПОМОРФНА проекція здійснюється з області-джерела «людина» на область-мету явище «любов».

Явище «AMAR» входить у область ПЕРСОНІФІКАЦІЇ, осмислюється в термінах ЛЮДИНИ і стає «носієм» людських властивостей та характеристик: *aliento de la AMAR* – дихання любові; *AMAR simpática* – «приваблива» любов; *humanizar la AMAR* – гуманізувати любов, *reanimar la AMAR* – «реанімувати» любов.

Любов набуває антропоморфних характеристик: *AMAR suicida* – самогубна любов; на неї переносяться характеристики людини та її дії: *AMAR imprudente* – нерозсудлива любов.

Любов може мати «родовід»: *linaje de AMAR* – рід любові, «ідентифікаційні дані»: *AMAR galana, apellidada de las naranjas* – безкровна любов, названа «Апельсиновою любов'ю», або не мати таких даних: *AMAR sin nombre* – безіменна любов; любов може мати свою «долю»: *destina de la AMAR* – доля любові.

Модель ЛЮДИНА привносить образні схеми ВІДКЛОНЕННЯ ВІД НОРМИ, ХВОРОБА моделі МЕДИЦИНА: *La AMAR es una peste asoladora* – Любов – це спустошлива чума.

Модель ЛЮДИНА також реалізується через персоніфіковані дії:

а) конструктивні: *la AMAR concluye por erigir un despotismo irremediable* – у результаті любов звела незламну будівлю деспотизму;

б) деструктивні: *la AMAR puede romper el planeta* – любов може зруйнувати планету [11].

Тенденцію уособлення продовжує модель ОРГАНІЗМ, при цьому явище може концептуалізуватися як організм, окрема частина або орган:

Нерв любові – це гроші.

До групи моделей ЛЮДИНА ми відносимо підгрупу моделей СОЦІОМОРФНЕ, переноси якої засновані на уявленнях про певні ролі та відносини в соціумі. Це такі моделі:

ЖІНКА у соціальній ролі: Los jóvenes temen casarse con la AMAR – Молоді люди бояться пов'язувати свою долю з любов'ю (casarse – одружуватися);

МАТИ: La AMAR es madre de la diligencia... – Любов – мати старанності...;

ВЧИТЕЛЬ: La AMAR enseña a robar... – Любов вчить красти;

Правитель: La AMAR reina – (буквально) Любов «панує»;

СУДДЯ: La AMAR divorcia las almas – Любов роз'єднує (буквально розриває шлюб) душі;

ПІДСУДНИЙ: Hay textos que absuelven la AMAR – Є тексти, що виправдовують любов;

ЗЛОЧИНЕЦЬ: La AMAR atenta contra la vida – Любов скоює замах на життя;

БІЗНЕСМЕН: La AMAR puede arruinar a centenares de fabricantes – Любов може розорити сотні виробників.

До групи моделей СОЦІОМОРФНЕ ми відносимо модель ГРА: la AMAR es un «juego de reyes» - любов – це гра королів.

Також до цієї групи моделей належать моделі:

БІЗНЕС: la AMAR es un negocio redondo – любов – це вигідна справа;

ОБ'ЄКТ МАЙНОВИХ ВІДНОСИН: privatización de la AMAR – «приватизація» любові;

БІЗНЕСМЕН: la AMAR puede exigir compensación – любов може вимагати компенсації;

ТОВАР: coste de la AMAR – вартість любові;

ВИРОБНИЦТВО: la AMAR es la industria más insalubre – любов – це шкідливе виробництво.

Знання предметної сфери, створеної нею самою, дозволяє людині «оречівлювати» явища та події та їх частини. У численній групі моделей РЕЧОВЕ ми виділяємо окремі підгрупи: модель ОБ'ЄКТ-ПРЕДМЕТ, метафора СТАН (любові) – ЦЕ ОБ'ЄКТ-ПРЕДМЕТ (АРТЕФАКТ), схеми ЧАСТИНА-ЦІЛА, ПОВЕРХНІСТЬ, МЕДИКАМЕНТ, ЛІКИ.

Профілювання концепту АМАР може відбуватися за рахунок поєднання декількох моделей, наприклад, моделей групи РЕЧОВЕ та групи БІОМОРФНЕ: у контексті contener y encerrar la AMAR – «стримати» і «замкнути» любов, крім фонові моделі ПРОСТІР, за допомогою акційних дієслів contener і encerrar одночасно реалізуються, зокрема, моделі РУХ, СИЛА, ЖИВА СУТНІСТЬ, ВІР. Вони створюють багатовимірний образ

явища «AMAR». Так на рівні синтагми реалізується множинна метафорична проекція з декількох різних за тематикою областей-джерел різних фреймів в ту саму область-мету; така проекція породжує множину значень, що мають загальний метафоричний наслідок [13].

Сутності, що виражаються в синтагмі і за допомогою яких у свідомості людини реалізуються різні моделі, виявляють певну відкриту безліч різного роду когнітивних ознак концепту, збільшуючи його семантичний обсяг і семантико-когнітивний потенціал лексеми «AMAR».

До групи РЕЧОВЕ ми також відносимо метафори ЛЮБОВ – ЦЕ ФІЗИЧНА СИЛА, ПОТЯГ; ПРИДБАННЯ або ВТРАТА ОБ'ЄКТА-ПРЕДМЕТА, ПРИДБАННЯ (ВТРАТА) ОБ'ЄКТА-ПРЕДМЕТА → ЗМІНА СТАНУ, КОНТРОЛЬ НАД ПРИДБАННЯМ ОБ'ЄКТА-ПРЕДМЕТА .

Модель ОБ'ЄКТ-ПРЕДМЕТ дає нову проекцію: ПЕРЕШКОДИ ДЛЯ ПРИДБАННЯ (ВТРАТИ) ПРЕДМЕТА → ТРУДНОЩІ.

Любов отримує «речову» характеристику через предметну лексику з пейоративною конотацією, що передає суб'єктивно-психологічну характеристику цього явища та його наслідків, а саме: AMAR de mierda – гівняна любов, desechos de AMAR – покидьки любові.

Ведення бойових дій передбачає наявність простору. Модель ПРОСТІР (КОНТЕЙНЕР) реалізується у метафорі ЛЮБОВ – ЦЕ ВМІСТИЛИЩЕ (КОНТЕЙНЕР), що означає кордон, що відокремлює певний обсяг від довкілля: entrar en la AMAR – вступити у любов.

Згідно з моделями ТЕАТР, РЕАЛІЯ ЗОБРАЖУВАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА любов переосмислюється як артефакт: escenas de AMAR – епізоди любові, alegoría a la AMAR – алегорія любові.

Ментальний світ суб'єкта може бути ПРОСТОРОМ любові. Цей метафоричний перенесення вербалізується у контексті AMAR consigo mismo – «любов» (боротьба) із собою, де дія суб'єкта спрямована на об'єкт, лексикалізований займенником se у складі форми consigo, похідним від особистого займенника yo – я. Складові ментального і психічного світів видаються як самостійні організми: у контексті «Я» виступає як «Я», так і як «не-Я» одночасно, як арена протистояння між ними, а власний душевний світ людини мислиться як КОНТЕЙНЕР.

Внаслідок опредметнення соціального явища «любов» окремі його сторони та характеристики стають «доступними» для сприйняття органами почуттів людини відповідно до моделі СЕНСОМЕТАФОРА. Ці характеристики, зафіксовані в мові, дозволяють змоделювати сенсорний образ явища «AMAR» як ВИДОВИЩЕ, КОЛІР, СМАК, ГАСТРОНОМІЧНЕ, ЗАПАХ, ЗВУК, ТАКТИЛЬНЕ ВІДЧУВАННЯ [17].

У моделях НАУКОМОРФНОГО метафори створюють образи та поняття, задані за правилами та визначеннями, запозиченими в галузі науки і включають моделі МАТЕМАТИКА, ГЕОМЕТРІЯ, ФІЗИКА, АБСТРАКТНА ВЕЛИЧИНА, ГЕОМЕТРИЧНА ФІГУРА (ТІЛО).

На переносному значенні лексеми «AMAR» – розбіжності, суперечка будується метафорична проекція, описана Дж. Лакоффом і М. Джонсоном СУПЕРЕЧКА – ЦЕ ЛЮБОВ: AMAR de declaraciones – любов заяв, AMAR de sexos – любов статей. У метафоричних термінах структурується концепт КОХАННЯ: AMAR amorosa – любовна «любов»; el amor y la AMAR es una misma cosa – любов і любов – це те саме.

Ця асоціація підтримується гіпонімами лексеми «AMAR»: batalla de amor – любовна баталія; іменником від дієслова conquistar – завойовувати – conquista – шанувальник, прихильник: fer una conquista – підкорити чиесь серце; conquista amorosa – любовна перемога. Модель ЕРОТИЧНЕ свідчить про те, що міжособистісні, інтимні відносини також можуть осмислюватись у термінах любові.

Проведене дослідження показало, що ядерне значення лексеми, яке протягом століть залишається семантично стійким, термінологізується в синтагматичних поєднаннях з атрибутивними засобами, позначаючи, зокрема, конкретні види воєн або бойових дій і будучи формантом власних назв. У цьому випадку відбувається поєднання наукового і повсякденного знання: терміни-класифікатори з будь-якої галузі точних наук, які стосуються наукової картини світу, використовуються поруч із атрибутивами з наївної картини світу. Це робить менш чіткою межу між наївною та науковою картиною світу.

Найбільша деталізація когнітивних ознак лексеми «AMAR» спостерігається за обов'язковими компонентами фрейму, що мають складнішу слотову структуру. Найбільш детальне профілювання отримує просторову когнітивну ознаку: обов'язковий компонент «місце» має найвищу щільність номінативного заповнення слотів та підслотів – до підслотів 4-го рівня. Далі йдуть у міру зниження ступеня заповненості слотів інструментальна, телеологічна, актантна, параметрична та інші когнітивні ознаки [10].

Деякі компоненти, слоти та підслоти концепту «AMAR» можуть не активуватися в контексті, при цьому відповідна когнітивна ознака набуває «нульового» значення. «Нульовий» підслот і, відповідно, «нульова» когнітивна ознака виявлені на рівні обов'язкового компонента «дія» та факультативного компонента «мета». У таких випадках інформація за відповідним компонентом, слотом або підслотом підлягає уточненню за допомогою енциклопедичних даних. Необхідність звернення до таких даних, а також правил логічного висновку часом диктується «нечіткістю» багатозначного атрибутиву.

Висновки до розділу 2

В результаті проведеного дослідження малої прози І. Альєнде можна зробити такі висновки:

1. Лексема «AMAR» як засіб вербалізації однойменного концепту має широкі комбінаційні можливості, або потенції. Кожна конкретна ситуація актуалізує факультативні компоненти фрейму «подія» при незмінності стереотипу, що передається обов'язковими компонентами фрейму. Атрибутивні конструкції об'єктивують цілу низку ядерних просторових та часових когнітивних ознак концепту.

2. Зазначені когнітивні ознаки концепту об'єктивуються лексичними одиницями, що вживаються як у прямому, ядерному, так і в переносному, периферійному значенні, що виражається шляхом метонімічних переносів.

3. Атрибутиви репрезентують когнітивні ознаки, виконують категоризаційну та класифікативну функцію, виділяючи в концепті AMAR складові його концепти. Виступаючи в ролі класифікаторів, вони активізують класифікаційний фрейм, виконуючи при цьому функцію, що номінує і термінологізує. Вони позначають, таким чином, сутності, що відносяться до рівня гіпонімів, і є основою номінації видів воєн. Цими ж засобами об'єктивуються когнітивні ознаки, що є основою номінації воєн як історичних подій у вигляді власного імені.

4. Згідно з пресупозицією, лексема «AMAR» імпліцитно позначає простір і час, і атрибутиви локативного і темпорального значень, що поєднуються з нею та уточнюють характер локалізації, відіграють роль обов'язкового граматичного плеоназму.

5. Для виявлення локативних та часових когнітивних ознак концепту AMAR при використанні засобів як первинної, так і вторинної номінації простору, у низці випадків необхідні фонові та енциклопедичні знання читача/слухача, а також навичка логічного висновку, оскільки просторова або часова когнітивна ознака за допомогою атрибутиву може бути «нечіткою» через багатозначність останнього.

6. Деякі когнітивні ознаки можуть імплікувати певні «подвійні» сутності, як, наприклад, просторові когнітивні ознаки. Крім простору, заповненого дією, концепт «зовні», вербалізований поєднанням AMAR exterior, позначає локус «поза межами чого-небудь»; на основі бінарної опозиції «interior» – «exterior» («внутрішній» – «зовнішній»), концепт передбачає наявність якогось простору, що є вихідним пунктом названої дії. При цьому по відношенню до простору «зовнішнього» дія є просторовою, а по відношенню до простору «всередині», мислимого на підставі цієї опозиції, несумісною.

Таким чином, концепт AMAR, об'єктивований поєднанням однойменної лексеми з атрибутивними формами, отримує в малій прозі І. Альєнде різноманітне профілювання, при цьому актуалізуються його когнітивні ознаки, залежно від цілей та завдань художнього тексту.

ВИСНОВКИ

Мовна картина світу, що є предметом дослідження описової лінгвістичної науки, здатна виступати в ролі інструмента в рамках вивчення первинної когнітивної картини світу, іншими словами, концептосфери представників однієї мовної спільноти. При цьому слід акцентувати увагу на тому, що поняття мовної картини світу та концептосфери не є тотожними по відношенню один до одного, мовна картина світу здатна не повністю, а лише частково виражати сукупність концептів носіїв однієї мовної групи через мову як найбільш зручний та ефективний засіб вираження когнітивно-пізнавальної діяльності індивіда. Таким чином, мовна картина світу є вторинною по відношенню до

первинної когнітивної картини світу, виступаючи в ролі вербального засобу виразного концептуальних полів людської свідомості.

Особливість концептуалізації світового простору з мовної точки зору полягає у характерному лінгвоорієнтованому розчленуванні навколишньої дійсності, функційність якого продиктована різницею у сприйнятті світу представниками різних народів. Як відомо, методика відокремлення значень, як і методика сприйняття та усвідомлення світових процесів мають у різних мовах суттєві відмінності.

Сучасні лінгвістичні дослідження спрямовані як на вивчення цілісної мовної картини світу, так і на вивчення властивих окремо взятій мові специфічних концептів, насамперед системотвірних моделей у мовній та культурній свідомості індивіда (різне сприйняття кольорів, символіки, жестів тощо у різних культурах).

В результаті проведеного дослідження малої прози І. Альєнде можна зробити такі висновки:

1. Лексема «AMAR» як засіб вербалізації однойменного концепту має широкі комбінаційні можливості, або потенції. Кожна конкретна ситуація актуалізує факультативні компоненти фрейму «подія» при незмінності стереотипу, що передається обов'язковими компонентами фрейму. Атрибутивні конструкції об'єктивують цілу низку ядерних просторових та часових когнітивних ознак концепту.

2. Зазначені когнітивні ознаки концепту об'єктивуються лексичними одиницями, що вживаються як у прямому, ядерному, так і в переносному, периферійному значенні, що виражається шляхом метонімічних переносів.

3. Атрибутиви репрезентують когнітивні ознаки, виконують категоризаційну та класифікативну функцію, виділяючи в концепті AMAR складові його концепти. Виступаючи в ролі класифікаторів, вони активізують класифікаційний фрейм, виконуючи при цьому функцію, що номінує і термінологізує. Вони позначають, таким чином, сутності, що відносяться до рівня гіпонімів, і є основою номінації видів воєн. Цими ж засобами об'єктивуються когнітивні ознаки, що є основою номінації воєн як історичних подій у вигляді власного імені.

4. Згідно з пресупозицією, лексема «AMAR» імпліцитно позначає простір і час, і атрибутиви локативного і темпорального значень, що поєднуються з нею та уточнюють характер локалізації, відіграють роль обов'язкового граматичного плеоназму.

5. Для виявлення локативних та часових когнітивних ознак концепту AMAR при використанні засобів як первинної, так і вторинної номінації простору, у низці випадків необхідні фонові та енциклопедичні знання читача/слухача, а також навичка логічного висновку, оскільки просторова або часова когнітивна ознака за допомогою атрибутиву може бути «нечіткою» через багатозначність останнього.

6. Деякі когнітивні ознаки можуть імплікувати певні «подвійні» сутності, як, наприклад, просторові когнітивні ознаки. Крім простору, заповненого дією, концепт «зовні», вербалізований поєднанням АМАR exterior, позначає локус «поза межами чого-небудь»; на основі бінарної опозиції «interior» – «exterior» («внутрішній» – «зовнішній»), концепт передбачає наявність якогось простору, що є вихідним пунктом названої дії. При цьому по відношенню до простору «зовнішнього» дія є просторовою, а по відношенню до простору «всередині», мислимого на підставі цієї опозиції, несумісною.

Таким чином, концепт АМАR, об'єктивований поєднанням однойменної лексеми з атрибутивними формами, отримує в малій прозі І. Альєнде різноманітне профілювання, при цьому актуалізуються його когнітивні ознаки, залежно від цілей та завдань художнього тексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Белова А. Д. Вербальне відображення концептосфери етносу: сучасний стан вивчення проблеми. *Мовні й концептуальні картини світу*. 2001. № 5. С. 15-22.
2. Б'ялик В. Проблема категоризації неологічної картини світу. *Науковий вісник Чернівецького ун-ту*. 2004. Вип. 188–189. С. 62-72.
3. Венжинович Н. Концептуальна та семантична репрезентація стійких словосполучень в українській мові. *Українська мова*. 2008. № 1. С. 117-124.
4. Гайдеггер М. Дорогою до мови. Львів: Літопис, 2007. 232 с.
5. Драч І. Д., Миколенко А. З., Тишковець М. П. Мовна картина світу у процесі вивчення іноземної мови в медичних університетах. *Медична освіта*. 2019. № 4. С. 79-83.
6. Єремєєва Н. Ф. Концептуальний простір англійської народної казки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. К., 1997. 20 с.
7. Єрмоленко С. Я. Мінлива стійкість мовної картини світу. *Мовознавство*. 2009. № 3–4. С. 94-103.
8. Жайворонок В. В. Мова і духовний розвиток народу. *Мовознавство*. 1999. № 3. С. 22-30.
9. Жайворонок В. В. Проблема концептуальної картини світу та мовного її відображення. *Культура народів Причорномор'я*. 2002. № 32. С. 51-53.
10. Іващенко В. Л. Концептуальна репрезентація фрагментів знання в науково-мистецькій картині світу (на матеріалі української мистецтвознавчої термінології) : монографія. К. : ВД Дм. Бураго, 2006. 328 с.
11. Качмар О. Проблема співвіднесення концептуальної та мовної картин світу. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2014. Вип. 9. С. 173-178.
12. Колесник Д. М. Концептуальний простір авторської метафори у творі А. Мердок : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. К., 1996. 20 с.
13. Кочерган М. П. Контрастивна семантика на порозі нового тисячоліття. *Проблеми зіставної семантики*. 2001. Вип. 5. С. 3-8.
14. Кочерган М. П. Зіставне мовознавство і проблема мовних картин світу. *Мовознавство*. 2004. № 5–6. С. 12–22.
15. Лисиченко Л. А. Структура мовної картини світу. *Мовознавство*. 2004. №5/6. С.36-42.

16. Лисиченко Л. А. Лексико-семантичний вимір мовної картини світу. Харків: Вид. група «Основа», 2009. 191 с.
17. Манакін В. М. У пошуках мовної моделі світу. *Проблеми зіставної семантики*. К. : Вид. центр КНЛУ, 2009. Вип. 9. С. 83-95.
18. Марчук У. Асоціативне поле лінгвокультурного концепту „Дім/Номе” в англійській та українській мовах (на матеріалі прислів'їв та приказок). *Література. Фольклор. Проблеми поетики*. Вип. 28. Ч.1. К.: Твім інтер, 2007. С. 536-545.
19. Мацьків П. В. Мовна картина світу в контексті суміжних наукових понять. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка*. 2017. № 7. С. 115-118.
20. Охріменко Т. Національно-мовна картина світу крізь призму номінацій грошових одиниць. *Мова*. 2014. № 21. С. 97-102.
21. Прихода Я. В. Еволюція концепту «Європа» в українському науково-публіцистичному дискурсі. *Вісник Львівського університету*. Сер. журналістика. 2004. Вип. 24. С. 409–422.
22. Савченко Л. Концептуальна фразеосистема української мови в етнокультурологічному фрагменті родинних традицій. *Українська мова*. 2008. № 1. С. 77-80.
23. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля. К., 2006. 716 с.
24. Сімонок В. Мовна і концептуальна картини світу. *Семантика мови і тексту*. Івано-Франківськ, 2006. С. 279-282.
25. Скаб М. Динаміка семантики концепту „Душа” в українській мові. *Українська мова*. 2008. № 1. С.80-89.
26. Соколовська Ж. П. Картина світу та ієрархія сем. *Мовознавство*. 2002. № 6. С. 87-91.
27. Терещук Г., Юрій М. Формування мовної картини світу українського народу на тлі націотворення. *Україна-Європа-Світ*. 2016. С. 46-54.
28. Шкоріна І. М. Національно-мовні картини світу: погляд О. О. Потебні. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2019. № 74. С. 43-46.
29. Щєбликіна Т. Концепція взаємозв'язку національної концептосфери та мовної картини світу. *Семантика мови і тексту*. Івано-Франківськ, 2006. С. 293-295.
30. Sapir E. Grading: A study in semantics. *Philos. Rev.*, 1944. 61 p.

